

Павлик Н. П.,
*докторка педагогічних наук, професорка,
професорка кафедри соціальних технологій
Житомирського державного університету імені Івана Франка;
дослідниця проєкту MSCA4Ukraine “DaR:UA. Dialogues and Reading. Shared
Reading for Ukrainian Young People”,
pavnad@ukr.net*

**СПІЛЬНОЧИТАННЯ ЯК ДІАЛОГІЧНА ПРАКТИКА
РОЗВИТКУ ОСОБИСТОСТІ: УКРАЇНСЬКИЙ ДОСВІД
У МІЖНАРОДНОМУ КОНТЕКСТІ**

Анотація. У матеріалах ми розглядаємо спільночитання як діалогічну практику розвитку особистості та соціальної компетентності молоді в умовах війни. Виходячи з розуміння читання як соціальної практики, що передбачає співконструювання смислу в межах культурної спільноти, ми обґрунтовуємо, що спільночитання виходить за межі формування суто когнітивних навичок і

постає механізмом розвитку діалогічних умінь, емпатії та рефлексії. Теоретично дослідження спирається на підходи діалогічного читання та діалогічної педагогіки, які розглядають текст як медіатор взаємодії. У статті проаналізовано сучасні міжнародні дослідження ефективності спільночитання, а також дані міжнародних моніторингових програм (зокрема PISA і PIRLS), що фіксують зниження читацьких показників і актуалізують потребу в переосмисленні ролі читання в освіті та молодіжній роботі. Особливу увагу приділено воєнному контексту України, де спільночитання розглядається як інструмент підтримки молодих людей. У матеріалах представлено дослідницький проєкт DaR:UA (“Dialogues and Reading. Shared Reading for Ukrainian Young People”), спрямований на перевірку гіпотези про позитивний вплив спільночитання на розвиток діалогічних і соціальних навичок молодих людей у воєнний час.

Ключові слова: спільночитання, діалогічна практика, соціальна практика читання, молодіжна робота, освіта в умовах війни.

Abstract. In this paper, we examine shared reading as a dialogic practice for the development of personality and social competence among young people in times of war. Based on the understanding of reading as a social practice that involves the co-construction of meaning within a cultural community, we argue that shared reading goes beyond the development of purely cognitive skills and functions as a mechanism for fostering dialogic abilities, empathy, and reflection. The study is theoretically grounded in approaches to dialogic reading and dialogic pedagogy, which view the text as a mediator of interaction. The article analyses recent international research on the effectiveness of shared reading, as well as data from international large-scale assessment programmes (in particular, PISA and PIRLS), which indicate a decline in reading performance and highlight the need to reconsider the role of reading in education and youth work. Special attention is given to the wartime context of Ukraine, where shared reading is considered as a tool for supporting young people. The paper presents the research project DaR:UA (“Dialogues and Reading. Shared Reading for Ukrainian Young People”), which aims to test the hypothesis that shared reading has a positive impact on the development of dialogic and social skills among young people during wartime.

Keywords: shared reading, dialogic practice, social practice of reading, youth work, education in times of war.

У час загального інформаційного перевантаження та поляризації суспільств спільночитання пропонує альтернативу патернам фрагментованої цифрової комунікації, відновлюючи культуру змістовного діалогу та сприяючи формуванню рефлексивної, соціально відповідальної особистості. Повномасштабна війна в Україні створює безпекову та економічну кризу, що поглиблюється колективною травмою, послаблюючи відчуття спільності та довіри. Воєнна реальність призводить до розриву горизонтів досвіду між різними групами людей в Україні – за регіональною, соціальною, міграційною

ознаками, а також ускладнює (часом навіть унеможлиблює) задоволення соціальних, освітніх, психологічних потреб молодих людей. Визначені умови актуалізують пошук практик, які мають потенціал для відновлення й спільного осмислення досвіду війни. Дослідження молодіжної участі в кризових контекстах вказують, що брак безпечних просторів для обговорення складних тем підвищує вразливість молодих людей. Водночас, саме підлітковий і юнацький вік є періодом інтенсивного формування ідентичності, моральних орієнтирів і способів взаємодії з інакшістю.

У цьому контексті спільночитання може розглядатися не лише як освітня технологія, а як практика соціальної стабілізації та символічної обробки травматичного досвіду. Через літературний текст учасники та учасниці отримують можливість опосередковано говорити про власні переживання, дистанціюючи їх через художню форму. Подібний механізм «опосередкованого діалогу» співвідноситься з гуманістичною традицією діалогічної педагогіки Пауло Фрейре, де спільне обговорення досвіду є передумовою розвитку критичної свідомості та відповідальної суб'єктності.

Починаючи з 2000-х років читання починає розглядатися як соціальна практика (на протигагу підходу до читання як індивідуальному вмінню), що відображає соціальні структури та контексти, в яких воно використовується та формує (формується у) взаємодію учасників і учасниць цих контекстів. Тобто, спільночитання виходить за межі набуття когнітивних навичок читання, навчаючи «брати участь у різних практиках грамотності в рамках культурної спільноти» [9]. У англійській літературі читання як засіб розвитку особистості вивчається у дослідженнях, що обґрунтовують теорії діалогічного читання [22] та діалогічного навчання [13]. Ці дослідження відповідають сучасним уявленням про роль читання в освіті та розвитку особистості, що відображені у міжнародних системах оцінювання PISA (Program for International Student Assessment – Програма Міжнародного Оцінювання Учнів) and PIRLS (Progress in International Reading Literacy Study – Прогрес у Міжнародному Дослідженні Читацької Грамотності). Зокрема, показники читання, враховані моніторинговими дослідженнями PISA, демонструють тенденцію до спадання в усіх країнах у звіті 2022 року в порівнянні з результатами 2018 року, але в Україні цей розрив є суттєвим і становить 36 балів [8]. Важливо, що ці дослідження вивчають не лише «сухі» цифри результативності у виконанні завдань, але й більш широкі соціальні характеристики учнівської молоді – самостійність у навчанні, віра в себе, почуття приналежності, відносини у школі та сім'ї. Тобто, зниження показників читання не є лише проблемою навички декодування, а сигналізує про ослаблення здатності молоді до складної інтерпретації та аргументованого діалогу. Набуває актуальності розвиток не

просто техніки читання, а інтерпретації, рефлексії, критичного мислення молодих людей – саме ці компетентності формуються у спільночитанні.

Спільночитання є соціальною практикою, яка дозволяє впливати як на показники академічної усішності, так і на інші соціальні характеристики. Так, згідно даних досліджень участь молодих людей у спільночитанні позитивно корелює зі стосунками батьків і дітей [6]; готовністю дитини до навчання [4]; розвиток комунікативної ініціативи [1]; покращення психологічного благополуччя учасників і учасниць спільночитання [14]; створення соціальної згуртованості [7].

Спільночитання – це практика читання вголос із подальшим обговоренням прочитаного. Спільночитання реалізується з позиції різних підходів – освітнього, соціального, психологічного, терапевтичного – і реалізується в різних організаційних рамках: спільночитання дітей з батьками (масштабне дослідження TrygFondens Børneforskningscenter на базі Орхуського університету [12]), спільночитання у академічній групі з вчителями (наприклад, в США [3]), спільночитання у групах рівний-рівному (данська неурядова організація Læseforeningen [5] або британська громадська ініціатива The Reader [11]). Для більшості методик спільночитання спільними рисами є систематичність, включеність (коли кожен і кожна мають можливість читати, слухати, висловлюватися, ділитися думками, почуттями, спогадами); добровільність (як відсутність примусовості до участі загалом, і читання або обговорення зокрема). В основу спільночитання покладена ідея про пошук спільної мови за допомогою літератури, щоб краще зрозуміти себе та інших. Такий підхід робить практику спільночитання доступною для людей різного віку, стану здоров'я, інтересів та культур. Через активне слухання та визнання внеску кожної і кожного учасники та учасниці вибудовують зв'язки між собою та знаходять/формують спільні сенси. Проте залишається відкритим питання, чи зберігає спільночитання свій розвивальний потенціал у ситуації колективної травми життя у війні та соціальної нестабільності молодих людей, що зумовлює незадоволення їх соціальних, освітніх, психологічних потреб.

Ми визначаємо спільночитання як діалогічну практику, оскільки в її структурі діалог є не допоміжним елементом, а конститутивним принципом організації досвіду. Спільночитання передбачає співконструювання значення: текст не інтерпретується авторитарно (через «правильне» тлумачення), а розгортається у процесі взаємодії учасників і учасниць, де кожна репліка стає відповіддю на попередню і водночас запрошенням до подальшого осмислення. Таким чином, спільночитання ґрунтується на взаємному слуханні та рефлексивності, що співвідноситься з ідеєю діалогічної педагогіки, для якої характерним є горизонтальний характер взаємодії, спільний пошук знання і відмова від моделі

«передачі» готових істин. У групі спільночитання текст виступає медіатором, що знімає ієрархічність і створює безпечний простір для висловлення різних позицій. Це дозволяє спільночитанню реалізувати принцип поліфонії інтерпретацій: множинність досвідів учасників легітимується як ресурс, а не як відхилення. Обговорення включає емоційні, етичні, культурні та біографічні виміри сприйняття, завдяки чому текст стає платформою для зустрічі різних життєвих світів. Визначені організаційні характеристики практики спільночитання – добровільність, рівність участі, систематичність, – відтворюють базову структуру діалогу як відкритого процесу, де смисл є динамічним і спільно виробленим. У цьому процесі формується не лише інтерпретаційна компетентність, а й соціально-комунікативні навички: аргументація, емпатійне слухання, толерантність до інакшості, здатність до саморефлексії.

Дослідницький проєкт DaR:UA – “Dialogues and Reading. Shared Reading for Ukrainian Young People” [2], що реалізується в Орхуському університеті за фінансової підтримки MSCA4Ukraine – спрямований на вивчення ефективності спільночитання у групах молодих людей 14-18 років. У межах проєкту ми розглядаємо спільночитання як діалогічну практику, організовану навколо взаємодії молодих людей, побудованих навколо книг про війну Росії проти України, що перетворює читання з індивідуального акту сприйняття текстів на спільний процес комунікативного й особистісного розвитку. DaR:UA висуває і перевіряє гіпотезу, що використання спільночитання в молодіжній роботі сприяє розвитку соціальних та індивідуальних навичок молодих людей будувати діалог. Через такий діалог про молодіжну літературу на тему війни молоді люди розробляють шляхи подолання поточної кризи та її наслідків. Існуючі дослідження спільночитання засвідчують, що учасники і учасниці спільночитання підвищують рівень своїх соціальних компетентностей. Однак ці дослідження проводилися в мирний час. Спираючись на ці дослідження, DaR:UA вивчає й аналізує, чи може ефект від спільночитання для молодих людей бути ще вищим в умовах війни. Відповідно, метою DaR:UA є перевірити, оцінити та теоретично обґрунтувати ефективність спільночитання у воєнний час для соціальної підтримки та розвитку навичок діалогу української молоді віком 14-18 років.

Для досягнення визначеної мети командою проєкту було створено групи спільночитання для молодих людей віком 14-18 років у Києві, Миколаєві, Одесі та Чорткові (Тернопільська область). Групи створювалися за партнерської підтримки Українсько-Данського Молодіжного Дому [15] через відкриті оголошення у соціальних медіа партнерських організацій; групи фасилітуються менторами і менторками зі спільноти Українсько-Данського Молодіжного Дому. На початку діяльності груп спільночитання усі зареєстровані для участі молоді люди пройшли діагностику рівня їх діалогічних і соціальних умінь. Протягом

лютого-липня 2026 року групи молодих людей збиратимуться щодвятижні для апробації методології спільночитання та діалогу на основі книг про війну, що триває. Повторна діагностика рівня діалогічних умінь молодих людей відбудеться наприкінці проєкту; її результати дадуть змогу визначити потенціал спільночитання для покращення соціальних та індивідуальних навичок молоді будувати діалог. Стратегічним завданням проєкту є створення можливості використовувати спільночитання для рефлексії та діалогу про сучасну війну в освітній і молодіжній роботі.

Тобто, дослідження спільночитання в умовах війни спрямоване на реконструкцію порушених соціальних зв'язків; створення безпечних просторів для проговорення складних тем і досвідів; підтримку формування діалогічної компетентності молодих людей як альтернативи їх потенційної поляризації. На нашу думку, воєнний контекст не лише підсилює актуальність спільночитання, а й дозволяє розглядати його як практику, що поєднує освітню, психологічну та соціальну функції для відновлення суспільного діалогу.

Acknowledgement: This project has received funding through the MSCA4Ukraine project, which is funded by the European Union. Views and opinions expressed are however those of the author(s) only and do not necessarily reflect those of the European Union, the European Research Executive Agency or the MSCA4Ukraine Consortium. Neither the European Union nor the European Research Executive Agency, nor the MSCA4Ukraine Consortium as a whole nor any individual member institutions of the MSCA4Ukraine Consortium can be held responsible for them.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Alharbi, H., Terlektsi, E. & Kossyvaki, L. Dialogic Reading Effect on Communicative Initiations and Responses for Children with Autism: a Systematic Review. *Rev J Autism Dev Disord*, 12, 342–362 (2025). <https://doi.org/10.1007/s40489-023-00395-1>
2. DaR:UA – “Dialogues and Reading. Shared Reading for Ukrainian Young People URL: <https://projects.au.dk/darua>
3. Fountas & Pinnell Literacy. URL: <https://www.fountasandpinnell.com/intro/>
4. Grolog, L., Cohrdes, C., Tiffin-Richards S.P., Schroeder, S. (2020). Narrative dialogic reading with wordless picture books: A cluster-randomized intervention study. *Early Childhood Research Quarterly*, 51, 191-203. <https://doi.org/10.1016/j.ecresq.2019.11.002>
5. Læseforening. URL: <https://www.laeseeforeningen.dk/>
6. Lever, R., Sénéchal, M. (2011). Discussing stories: On how a dialogic reading intervention improves kindergartners’ oral narrative construction, *Journal of Experimental Child Psychology*, 108, 1, 1-24. <https://doi.org/10.1016/j.jecp.2010.07.002>
7. Maine, F. (2015). *Dialogic Readers Children talking and thinking together about visual texts*. Routledge.
8. OECD (2024). *Education in the Eastern Partnership: Findings from PISA*. https://www.oecd.org/en/publications/education-in-the-eastern-partnership-findings-from-pisa_d5d6f109-en/full-report/student-learning-outcomes-well-being-and-expectations-for-the-future_57875535.html#chapter-d1e2975-f71518735c

9. Pulles, M. (2021). Dialogic reading practices: a conversation analytic study of peer talk in collaborative reading activities in primary school inquiry learning. [Thesis fully internal (DIV), University of Groningen]. University of Groningen. <https://doi.org/10.33612/diss.189869028>
10. Pulles, M., Berenst, J., de Glopper, K., Koole, T. (2022). Children's discussions about texts: Integrating and evaluating practices. *Linguistics and Education*, 69, 101051. <https://doi.org/10.1016/j.linged.2022.101051>
11. The Reader. URL: <https://www.thereader.org.uk/shared-reading-wwd/>
12. TrygFondens Børneforskningscenter. URL: <https://childresearch.au.dk/projekter/read>
13. Wegerif, R. (2013). *Dialogic: Education for the internet age*. London/New York: Routledge.
14. Павлик, Н., Літяга, І. (2025). Спільночитання як соціальна технологія. *Соціальна робота та психологія: освіта і наука*, 1, 64-69. <https://doi.org/10.32782/3041-1351/2025-1-11>
15. Українсько-Данський Молодіжний Дім. URL: <https://ua.theyouthhouse.org/>